

Asia: VN/25697/2023

VM; Lausuntopyyntö Suomi.fi-palvelujen strategisista tavoitteista

Lausunnonantajan lausunto/kysymykset

Näkemykset Suomi.fi-palvelujen nykytilanteen vahvuuksien ja haasteiden kiteytyksestä (dia 3-4)

Helsingin yliopisto kiittää mahdollisuudesta lausua Suomi.fi-palveluiden strategisista tavoitteista. Helsingin yliopisto on noin 50 000 henkilön kansainvälinen ja monitieteinen organisaatio, jolla on käytössä useita eri suomi.fi-palveluita. Näistä yliopiston toiminnan kannalta keskeisimmät ovat suomi.fi-tunnistus ja suomi.fi-valtuudet, joiden toimintavarmuuteen yliopisto on erittäin tyytyväinen.

Helsingin yliopiston näkemyksen mukaan nykytilanteen vahvuudet ja haasteet on kiteytetty kokonaisuudessaan hyvin. Suomi.fi-palvelut (erityisesti Suomi.fi-tunnistus) ovat yliopiston kannalta erittäin hyödyllisiä, mutta niihin liittyy haasteita, joita on nostettu esiin mm. OKM:n koulutustoimialan identiteetinhallinnan kehittämisryhmän loppuraportissa (<https://wiki.eduuni.fi/pages/viewpage.action?pagelid=395923757&preview=/395923757/415259986/OKM-idhall-ty%C3%B6ryhm%C3%A4-loppuraportti.pdf>):

"Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama identiteetinhallinnan kehittämistyöryhmä selvitti ja pohti toimikautensa aikana 1.6.2020–30.9.2023 toimenpiteitä, joilla nykytilasta päästäisiin lähemmäs ideaalitilaa. Työryhmä esittää seuraavia toimenpiteitä:

- Luodaan keskitetty ulkomaalaisen ensitunnistuksen palvelu.
- Kehitetään olemassa olevia kansallisia ratkaisuja.
- Määritellään toimialalla vaadittavat tunnistuksen ja identiteetin luotettavuuden tasot.
- Lisätään Haka ja MPASSid -luottamusverkostojen jäsenmäärää ja palvelutarjontaa.
- Tehdään kokeiluja identiteettilompakoilla ja Digivision tunnistuksenvälityspalvelulla.

Mikäli koulutustoimialan tietojärjestelmien muodostama kokonaisuutta tarkastelee yhteen toimivan tietojärjestelmäarkkitehtuurin näkökulmasta, niin nykytilan keskeinen kipupiste on, että

kokonaisuuden piiriin lisätään henkilöitä ilman koordinaatiota lukuisista lähteistä. Ongelma koskee ennen kaikkea henkilötunnuksettomia ulkomaalaisia. Koordinoimattomuuden seurauksena samalle henkilölle luodaan rinnakkaisia rekisteri-identiteettejä sekä tehdään valtavasti moninkertaista ihmistyötä, kun jokainen opetuksen tai koulutuksen järjestäjä ensitunnistaa henkilön omien käytäntöjensä ja toimintaprosessiensa avulla. Jokaisen rekisterin kohdalla, johon henkilö lisätään on selvitettävä erikseen onko henkilö rekisteröity sinne aiemmin hieman poikkeavin yksilöintitiedoin. Korkeakoulukentällä selvitetään viikoittain rinnakkaisten rekisteri-identiteettien aiheuttamia ristiriitatilanteita tiedonsiirtojen yhteydessä. Alemmilla koulutusasteilla on vastaavia ongelmia mm. turvapaikanhakijoiden muuttaessa kunnasta toiseen. Ensimmäinen toimenpidesuositus, keskitetty ensitunnistuksen palvelu ulkomaalaisille korjaisi tämän ongelman: ensitunnistus keskitettäisiin yhdelle toimijalle, jonka suorittamaan ensitunnistukseen ja myöntämään yksilöintitunnukseen kaikki opetuksen ja koulutuksen järjestäjät luottaisivat. Lisäksi tulisi lisätä luotettujen maiden digitaalisten identiteettien hyödyntämistä.

Suomessa on valtion tuottamia kansallisia ratkaisuja henkilön yksilöintiin ja tunnistamiseen, kuten henkilötunnus, Suomi.fi-tunnistus ja kansallinen oppijanumero. Nykyisellään niiden käyttöä toimialalla rajoittaa ennen kaikkea lainsäädännön tulkintavaikeus suhteessa opetuksen tai koulutuksen järjestäjän käytännön toimintaan. Henkilötunnusta saa käsitellä vain, jos ”käsittelystä säädetään laissa, tai jos rekisteröity antaa siihen yksiselitteisen suostumuksen”. Vastaavasti suomi.fi-tunnistuspalvelua saa käyttää ”julkisten hallintotehtäviensä hoitamiseen” ja oppijanumeroa ”voidaan käyttää henkilön yksilöintiin toteutettaessa varhaiskasvatukseen, opetukseen tai koulutukseen liittyviä lakisääteisiä tehtäviä”. Koulutustoimijoiden käytännön tietojenkäsittelytehtävät eivät tahdo jäsentyä jäännöksettä juridiikan käsitemaailman mukaisesti ja monet lain vaatimukset tuntuvat koulutustoimijoista mahdottomilta toteuttaa käytännössä. Monesti kahden ristiriitaisen oikeushyvän, kuten tehokkaan tietojenkäsittelyn ja käsittelyperusteen välisen punninnan vaikeus, johtaa ”ratkaisumalliin”, jossa vältetään hyödyllisiä välineitä, koska niiden käyttöön liittyy tulkintaepäselvyyttä. Työryhmän toinen toimenpidesuositus liittyy olemassa olevien kansallisten ratkaisujen käyttöedellytysten kehittämiseen ja selventämiseen. Lainsäädännön lisäksi olemassa olevia kansallisia ratkaisuja tulisi kehittää myös toimintaprosessien tasolla. Esimerkiksi henkilötunnuksen myöntämistä ulkomaalaisille tulisi helpottaa ja nopeuttaa.”

--

Lisäksi suomi.fi-palveluhallinta on pirstaloitunut useaan erilliseen palveluhallintasivustoon (suomi.fi-palvelunhallinta palveluhallinta.suomi.fi/, DVV:n asiointipalvelu asiointi.dvv.fi ja suomi.fi-valtuudet www.suomi.fi/valtuudet), mikä tekee palveluiden hallinnasta organisaation kannalta sekavan. Suuressa organisaatiossa on vaikea saada kokonaiskuvaa kaikista organisaation käyttämistä suomi.fi-palveluista.

Näkemykset Suomi.fi-palvelujen toimintaympäristön muutostekijöiden koonnista (dia 5)

Helsingin yliopistolla on sama näkemys toimintaympäristöön vaikuttavista muutostekijöistä. Yliopiston arjessa näkyy erityisesti kansainvälistyminen. Helsingin yliopisto on jo nyt mukana useissa erilaisissa kansainvälisissä tutkimus- ja opetusyhteistyöverkostoissa ja yliopistolla on tarve tunnistaa kaikki yliopistoyhteisöön kuuluvat henkilöt etänä (myös ulkomaalaiset EU alueen ulkopuolelta).

Näkemykset Suomi.fi-palvelujen strategisten tavoitteiden osuvuudesta kokonaisuutena (dia 6)

Helsingin yliopisto kannattaa näitä tavoitteita, mutta nykyinen lainsäädäntö ei mahdollista tavoitteiden saavuttamista korkeakoulujen näkökulmasta. Nykyisen lainsäädännön puitteissa korkeakouluilla ei ole mahdollista hyödyntää kaikkia suomi.fi-palveluita täysimääräisesti, mikä on ristiriidassa tavoitteiden kanssa. Esimerkiksi suomi.fi-tunnistusta saa käyttää vain lakisääteisten tehtävien hoitamiseen, mutta käytännössä tietojärjestelmien tasolla korkeakoulujen on hankala erotella, milloin kyse on lakisääteisestä tehtävästä ja milloin muusta yliopiston toiminnasta.

Näkemykset jokaisesta strategisesta tavoitteesta erikseen: 1. Suomi.fi tunnistetaan osaksi yhteiskunnan kriittistä infrastruktuuria. (dia 6)

Helsingin yliopisto kannattaa tätä tavoitetta riittävän rahoituksen varmistamiseksi myös pitkällä aikavälillä.

Näkemykset jokaisesta strategisesta tavoitteesta erikseen: 2. Suomi.fi edistää toimialariippumattomasti tehokkuutta julkisessa palvelutuotannossa. (dia 6)

Helsingin yliopisto kannattaa tätä tavoitetta, mutta tämän tavoitteen saavuttaminen vaatii vielä runsaasti töitä ja aiheeseen liittyvän lainsäädännön tarkastelua. Nykytilanteessa korkeakoulut ovat joutuneet kehittämään rinnakkaisia ratkaisuja, mikä ei taloudellisesti ole kovin järkevää.

Näkemykset jokaisesta strategisesta tavoitteesta erikseen: 3. Suomi.fi edistää julkisen hallinnon yhteentoimivuutta Suomessa ja Euroopassa. (dia 6)

Helsingin yliopisto kannattaa tätä tavoitetta, mutta tämän tavoitteen saavuttaminen vaatii vielä runsaasti töitä esimerkiksi digilompakoiden ja ulkomaalaisten etätunnistusratkaisun osalta.

Näkemykset jokaisesta strategisesta tavoitteesta erikseen: 4. Suomi.fi tukee kansalaisten ja yritysten sujuvaa asiointia. (dia 6)

Helsingin yliopisto kannattaa tätä tavoitetta.

Ehdotuksia ja tarpeita strategian pohjalta laadittavaan toimintasuunnitelmaan kirjattavista toimista.

Helsingin yliopisto ehdottaa seuraavia konkreettisia toimenpiteitä

1. Ulkomaalaisten henkilöiden keskistetyn etätunnistusratkaisun käyttöönotto ja henkilötunnuksen saamisen helpottaminen.

Helsingin yliopiston tarpeena on tunnistaa kaikki yliopistoyhteisöön kuuluvat eli myös ulkomaalaiset henkilöt EU alueen ulkopuolelta ja kustannustehokkainta se olisi tehdä DVV:n tarjoamalla keskitettyllä ratkaisulla. Tällaisen ratkaisun tarjoaminen tulisi ehdottomasti kirjata toimintasuunnitelmaan. Myös henkilötunnuksen saamista tulisi helpottaa sekä prosessi että tietojärjestelmätasolla, kuten OKM:n koulutustoimialan identiteetinhallinnan kehittämisryhmän loppuraportissa todetaan.

2. Suomi.fi palveluiden erityisesti tunnistuksen käytön laajentaminen ja mahdollisten lainsäädännöllisten esteiden purkaminen.

Korkeakouluilla on tulkittu olevan hyvin suppeat mahdollisuudet Suomi.fi/eIDAS tunnistuspalveluiden käyttöön. Tämä aiheuttaa merkittäviä haasteita luottamuksellisuutta vaativien opetus- ja tutkimuspalveluiden käytössä. Korkeakouluille tulisi sallia Suomi.fi-palveluiden käyttö laajasti kaikessa toiminnassaan kunnallisten viranomaisten tapaan.

3. Organisaatioille suunnattujen asiointipalveluiden selkeyttäminen ja niiden käyttövaltuushallinnan jatkokehittäminen.

Karppinen Laura
Helsingin yliopisto - Helsingin yliopiston rehtori